

2. Запесоцкий А. Образование: Философия, культурология, политика : монография. Москва : Наука, 2003. 456 с.
3. Кизима В. Образование как сизигический процесс. *Наукові і освітянські методології та практики*. Київ, 2004. Вип. 2. С. 120.
4. Філософія освіти : навчальний посібник / за заг. ред. В. Андрущенко, І. Передборської. Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2009. 329 с.
5. Філософія освіти: статус, проблеми, перспективи. *Філософський портал*. 2017. URL: <http://all-filosof.ru/filosofija-osviti/17/181-filosofiya-osviti-status-problemi-perspektivi> (дата звернення: 05.03.2019).

С.В. Майстренко. Философия образования в современном философско-образовательном дискурсе. – Стаття.

Аннотация. В статье проанализированы различные подходы к определению статуса философии образования, её объекта и предмета исследования. Охарактеризованы различные философские теории относительно мировоззренческого, гносеологического, методологического понимания проблемных вопросов образования в современном глобализированном мире.

Ключевые слова: философия образования, гносеология, личность, философское познание, образовательное познание.

Svetlana V. Maistrenko. Philosophy of Education in the context of modern scientific discussions. – Article.

Summary. The article deals with distinct approaches to define the status, object and subject of the Philosophy of Education. Describes an overview characteristic of various theories concerning philosophical, epistemological and methodological understanding of educational problems.

Key words: Philosophy of Education, epistemology, personality, philosophical knowledge, educational knowledge.

УДК 37.036.5:791.83

І.П. Мельник

*викладач кафедри режисури естради, театралізованих видовищ та цирку і актора театру
Київська муніципальна академія естрадного та циркового мистецтва,
м. Київ, Україна*

ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДІ В АМАТОРСЬКИХ ЦИРКОВИХ КОЛЕКТИВАХ

Анотація. Естетичне виховання молоді є важливим складником освітянської політики кожного суспільства. Естетичне виховання спрямоване на розвиток креативності молоді у контексті розуміння прекрасного як найважливішої категорії естетики. Одним з прикладів реалізації естетичного виховання є функціонування аматорських циркових колективів.

Ключові слова: естетичне виховання, прекрасне, мистецтво, аматорство, цирк.

Постановка проблеми. Передумовою успішного функціонування суспільства є його духовна цілісність у полікультурному просторі, наявність високодуховного потенціалу країни, можливості творчої реалізації молоді у гуманітарній сфері. У цьому контексті важливим є навчальна й виховна робота усіх ланок освітнього процесу – від дошкільного виховання, шкільної освіти до вищих навчальних закладів та позашкільної освіти – товариства, студії, ансамблі, вертепи на аматорських засадах. Нині важливо звернути особливу увагу на дослідження аматорських колективів у цирковій галузі мистецтва як початкової сходинки у розвитку відповідної галузі культури, так і фундаментальності циркової освіти, а також осередку естетичного виховання молоді.

Аматорська циркова культура надає нового дихання мистецькому соціопростору через синкретизм різноманітних виражальних форм та сприяє збереженню національних культурних традицій, їх поширенню на міжнародній арені.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з вищезазначеної проблематики переконує у тому, що проблема естетичного виховання є актуальною впродовж тривалого часу як у вітчизняній, так і в за-

рубіжній культурознавчій, педагогічній, мистецтвознавчій, психологічній, філософській рефлексіях. Класичними у контексті естетичного виховання вважаються праці А. Макаренка, В. Сухомлинського, К. Ушинського, А. Луначарського.

Естетичному вихованню присвячений ряд сучасних досліджень, зокрема, О. Косінова зосереджується на формуванні естетичного ідеалу студентів як «безпосереднього впливу на почуттєву і розумову сфери людини» та наголошує, що «естетичне виховання формує у студентів уміння бачити вищий ідеал прекрасного в служінні Батьківщині» [4, с. 107], О. Везумська акцентує увагу на естетичному розвитку учнів початкових класів [2].

Проблемам циркового мистецтва присвячені праці Г. Курінної, К. Дем'яненко, С. Шумакової, А. Медведєвої, М. Малихіної, О. Пожарської тощо. Зокрема, К. Дем'яненко досліджує психологічний складник артистів цирку, Г. Курінна розглядає драматургію циркового номеру, М. Малихіна – особливості розвитку українського циркового мистецтва початку ХХ ст. Проте естетичне виховання як предмет наукового дослідження зустрічається лише у роботах С. Шумакової, яка «обґрунтувала духовно-естетичні можливості циркового мистецтва» та «розглянула феномен циркового мистецтва у контексті духовно-естетичної сфери особистості» [5, с. 29].

Метою статті є формування естетичних ідеалів, цінностей шляхом естетичного виховання у аматорських циркових колективах.

Виклад основного матеріалу. Слід зазначити, що циркове мистецтво має найдовшу та найглибшу історію. Воно розпочинається ще в період Античності, коли в Стародавній Греції та Римі актуалізуються та популяризуються видовища на кшталт забігів на колісницях, цькуванні хижих звірів рабами, гладіаторських боїв. Саме у цей період популярними стають вуличні артисти, які дивують натовп своєю гнучкістю та акробатичними вміннями. Сучасний цирк інституціалізований. Сьогодні циркове мистецтво порівняно з часами давнини зазнало значних перетворень в організаційному складнику. За останні роки з'являються та функціонують у цирковій галузі продюсерські агенції, приватні імпресаріо тощо. Протягом десятиліття видовищна природа циркового мистецтва постійно змінюється, використовуючи багатий досвід і визнані досягнення театрального, хореографічного музичного та інших видів мистецтва. Створюються нові постановки, трюкові ноу-хау та інші авторські розробки українських режисерів та артистів, які постійно отримують визнання в усьому світі. Однак, незважаючи на постійні трансформації, спричинені різними соціальними факторами, та кількатисячну історію цирку, видовищна сутність цього мистецтва залишається і донині.

Помилково вважати, що професійний цирковий артист формується винятково у вищих мистецьких навчальних закладах. Фундаментальність його майстерності та естетичний складник свідомості закладається саме в перших аматорських циркових студіях. Саме з таких колективів виростають митці. Тому їхнім завданням є виховання молодого покоління в дусі патріотизму, професіоналізму, розкриття фізичного потенціалу дитини та формування її естетичної свідомості.

У Концепції художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах та Комплексній програмі художньо-естетичного виховання у загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах зазначається, що реалії сьогодення творяться полікультурним дискурсом, і тому сучасники повинні усвідомлювати та прийняти культурне різноманіття. «Мистецька спадщина, акумулюючи емоційно-естетичний досвід поколінь, втілює і передає ціннісне ставлення до світу крізь призму етнонаціональної специфіки, тому вона є ефективним засобом виховання моральності, патріотичних почуттів, громадянської позиції» [3].

Культурні надбання у мистецьких формах передають досвід поколінь, історію народів і водночас відкривають можливості діалогу між сучасними різноманітними культурами своєю специфічною виражальною формою – зрозумілою для всіх. Мовні та територіальні кордони не є перешкодою для розуміння мистецтва. Тому «сучасні загальноосвітні школи та позашкільні навчальні заклади мають стати осередками виховання справжньої духовності, плекання творчої особистості, виховання людини, що характеризується високою емоційно-естетичною культурою» [3].

Естетичне виховання є запорукою гармонійної особистості, з розумінням і усвідомленням прекрасного і потворного, комічного і трагічного, низького і піднесеного. Естетичне виховання можливе через споглядання прекрасного: природи, творів мистецтва, виробів матеріальної культури тощо та долученням до самого мистецтва. Аматорські циркові студії є саме тими позашкільними закладами, де дитина не просто спостерігає, а сама творить мистецтво. Вона є учасником культуротворчого процесу, що впливає на її стиль життя і поведінку, проявляється у манері спілкування, умінні триматися

невимушено, в акуратності зовнішнього вигляду, поставі, естетичності емоційної сфери. Практичний досвід показує, що молодь, яка займається у циркових студіях, більше організована, дисциплінована, вихована. Специфікою циркового мистецтва є виражальність через власне тіло, його красу, спритність, гнучкість, витривалість тощо.

Аматорська циркова освіта орієнтується не лише на розвиток професійного циркового мистецтва. З таких студій починається перша інтерпретація дитиною оточуючого світу з відтворенням його різними виражальними формами, доступними для сприйняття навіть найменшому глядачу. У цьому і є «родзинка» цирку – він вабить усіх, незалежно від віку, статі, національності, соціального стану тощо. Цирк вражає своєю унікальністю, неповторністю, можливостями людського тіла, його грації. Очевидно, що ввібравши різні потенції виражальності у поєднанні з естетичним сприйняттям, цирк не втратив своєї популярності впродовж історії та пройшов усі етапи становлення: від народної до елітарної культури у формі мистецтва.

Естетичне виховання в аматорських циркових колективах відіграє важливу роль, оскільки інтерпретація навколишнього світу через естетичні почуття, переживання, оцінки, смаки, ідеали проявляється в творчості. У таких колективах діяльність спрямована на формування у молодого покоління естетичного смаку та естетичного ідеалу, естетичної оцінки, що дозволяє адекватно оцінювати дійсність, оцінювати навколишній світ, вбачати в ньому прекрасне, розрізнати низьке і піднесене, трагічне і комічне у буденному оточуючому. Це дозволяє бачити світ ширше – у великій його варіативності і багатогранності, бачити красу в малому і близькому, у природі матеріальній та нерукотворній, у поведінці людини. У процесі естетичного виховання формується активна особистість, не байдужа до себе і оточуючих вдома, у школі, в будь-яких громадських місцях. Аматорські циркові студії спрямовують виховні компетенції на формування у своїх вихованців здатності до розрізнення справжнього красивого і потворного та естетичного ставлення до навколишньої дійсності. Це важливо для кожної людини, а не тільки до людей, причетних до професійного мистецтва, оскільки завданням кожної людини є зберегти культурні надбання та природну унікальність наступним поколінням.

У процесі естетичного виховання молоді важливим є сформувати вміння повноцінного сприймання творів мистецтва. Це має особливе значення під час використання в естетичному вихованні музики, образотворчого мистецтва, скульптури тощо. Сучасний цирк характеризується синтезом мистецтв. Це вже не просто видовищний показ сили, витривалості, гнучкості, хоробрості, а цілісна картина, в якій поєднані і хореографія, і музика, і пластика, і скульптура, і стихії тощо. Очевидно, що рівень естетичного мислення залежить і від інтелектуальності пізнавальної та емоційної, вміння логічно мислити, і від споглядання прекрасного та долучення до нього. І тут варто зауважити про важливість шкільного виховання, в першому випадку, та аматорських студій – в другому. Шкільне та позашкільне виховання, в даному випадку естетичне виховання в аматорських циркових студіях, доповнюють один одного, сприяють сформованості естетичних смаків, естетичних ідеалів, можливості зрозуміти сутність і призначення людини і побачити прекрасне у світі і самій людині, а творчі досягнення дитини додають їй впевненості, стають предметом обговорення, гордості. Долучення до мистецтва завжди впливає на естетичну свідомість.

В Україні існує численна кількість аматорських колективів, їх зазвичай можна назвати фундаторами циркового мистецтва. Це різні форми аматорського цирку: гуртки за окремими видами циркового мистецтва (акробатики, жонгливання тощо) та студії, в яких проводиться більш широке ознайомлення з різними цирковими жанрами. Зазвичай ці аматорські об'єднання називаються цирковими студіями, учасники яких займаються цирковим мистецтвом. Саме в таких колективах народжуються нові ідеї, які з часом огранюються професійно та естетично. Аматорство шукає нові форми вираження задоволення духовних потреб людини у процесі дозвілля, професіональне мистецтво – відточує ці форми до зразкового рівня. Аматорство дозволяє реалізувати свій творчий потенціал молоді, а професійна діяльність – самоствердитися через творчість.

Слід зазначити, що на державному рівні аматорським цирковим студіям потрібна підтримка. Оскільки саме в таких закладах формується нова творча еліта, яка буде пропагувати культурні цінності, естетичні ідеали та національно-патріотичні настрої. Необхідний постійний діалог між аматорськими та професійними колективами. Перша спроба уже здійснена Київською муніципальною академією естрадного та циркового мистецтв, під егідою якої з 2016 року проводиться Всеукраїнський Форум діячів аматорського циркового мистецтва. Цей форум проводиться двічі на рік для вирішення спільних професійних проблем та пошуку нових шляхів реалізації творчого циркового потенціалу. Учасники аматорських циркових колективів з різних регіонів України, творча та наукова еліта й представники управлінського

сектору зустрічаються з метою конструктивного діалогу у сфері циркового мистецтва. Така практика дозволяє створити локацію для обговорення проблем та перспектив мистецької освіти з урахуванням вітчизняного досвіду, національних традицій і тенденцій розвитку світових освітніх систем, що сприяє виробленню концепції естетичного виховання.

Метою освітнього процесу – від шкільного до позашкільного – є всебічний розвиток особистості як найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, формування естетичних смаків, ідеалів, формування людини з активною громадянською позицією. Слід зауважити, що в аматорських циркових студіях формується майбутня творча когорта професіональних митців у своїй галузі. Тут існує тісний діалог між вихованцями та їх наставниками. Вони є первинними агентами соціалізації дитини, і їхній вплив може бути більшим за вплив шкільних вчителів. Тренери завжди є авторитетними для молодих людей, а тому їх поважають і намагаються бути подібними до них. Від таких колективів багато у чому залежить формування естетичного і морального в особистості.

Відтак неможливо перебільшити вплив на формування особистості у аматорських колективах. А мистецька освіта за своєю суттю сприяє естетичному вихованню з урахуванням вітчизняного та світового досвіду, національних традицій, гуманістичних цінностей й спрямування на забезпечення всебічного розвитку особистості – майбутнього митця.

Естетичне виховання сприяє вихованню соціально відповідальних громадян у контексті збереження миру і добробуту та конкурентоспроможних у майбутньому фахівців у сфері культури та мистецтва.

Висновки. Естетичне виховання в аматорських циркових колективах відіграє важливу роль у формуванні особистості та для подальшого розвитку суспільства на гуманітарних засадах. Завдяки успішному і добросовісному навчанню у аматорських циркових колективах суспільство надалі отримує збагачення новими культурно-мистецькими кадрами, з'являються нові підходи до навчання, інноваційне спрямування системи мистецької освіти з урахуванням вимог національних та європейських стандартів і збереженням культурних та інтелектуальних традицій, морально-естетичних ідеалів, появою нової генерації митців, які сприятимуть піднесенню вищої мистецької освіти України та інтеграції у міжнародне культурне середовище.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баринов В.А. Художественно-образная структура циркового искусства : монография. Москва : МГУКИ, 2005. 192 с.
2. Везумська О.М. Естетичний розвиток учнів початкових класів. *Таврійський вісник освіти*. 2011. № 4. С. 109–116.
3. Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах та Комплексної програми художньо-естетичного виховання у загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах : наказ від 25.02.2004 № 151/11. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1_11290-04 (дата звернення 10.04.2019).
4. Косінова О.М. Естетичне виховання як актуальний напрям підготовки студентів вищих навчальних закладів мистецтв. *Культура і Сучасність* : альманах. 2014. № 2. С. 106–117.
5. Шумакова С. Циркове мистецтво: аспект духовно-естетичної сфери особистості. *Вісник Львівського університету. Серія мистецтво*. Львів, 2014. Вип. 14. С. 29–35.

И.П. Мельник. Эстетическое воспитание молодёжи в любительских цирковых коллективах. – Статья.

Аннотация. Эстетическое воспитание молодежи является важной составляющей образовательной политики каждого общества. Эстетическое воспитание направлено на развитие креативности молодежи в контексте понимания прекрасного как важнейшей категории эстетики. Одним из примеров реализации эстетического воспитания является функционирование любительских цирковых коллективов.

Ключевые слова: эстетическое воспитание, прекрасное, искусство, любительство, цирк.

I. Melnik. Aesthetic education of young people in amateur circus groups. – Article.

Summary. The aesthetic education of young people is an important component of the educational policy of each society. Aesthetic education is aimed at the development of youth creativity in the context of understanding the beauty as the most important category of aesthetics. One example of the implementation of aesthetic education is the functioning of amateur circus groups.

Key words: aesthetic, education, beautiful, art, amateurishness, circus.